

Ur *Offensiv* nr: 957, 7 juli 2011

Arne Johansson

Trotsky mot Stalin

Pierre Broué tar oss med på en historisk resa som börjar med Lev "Ljova" Davidovitj Bronsteins födelse 1879 på en ukrainsk bondgård och tonårens tidiga kamp för att förstå marxismen och entusiastiska försök att organisera Södra Rysslands arbetarförbund under 1890-talets uppvaknande. Något som snart ledde till fängelse och förvisning till Sibirien, Trotskijs debut som skribent och första flykt till exil.

Biografen beskriver väl den unge Trotskijs första möten med Lenin och Iskras redaktion i London. Liksom Trotskijs spektakulära roll i spetsen för den första sovjeten (arbetarråd) i St Petersburg under 1905 års revolutionära generalrepetition. Det var en erfarenhet som stärkte honom i hans formulering av teorin om den permanenta revolutionen. Utifrån en analys av "kapitalismens ojämna och kombinerade utveckling" förutsåg Trotsky hur revolutionen kunde segra i Ryssland i kapitalismens svagaste länk, som förspel och impuls till revolutionen i de mer utvecklade länderna.

Lenin och Trotsky hade länge svårt att enas. Lenin hade långt före Trotsky förstått den avgörande betydelsen av att samla de mest medvetna socialisterna i ett disciplinerat parti av revolutionära kadrer men böjt stickan en aning för långt i formuleringen om att den socialistiska medvetenheten måste tillföras arbetarklassen utifrån och hållit frågan om revolutionens uppgifter öppen.

Februarirevolutionen 1917 och framförallt Lenins aprilteser i strid mot flertalet gammelsjeviker om att arbetarna måste ta makten med stöd av de fattiga bönderna och parollen All makt åt sovjeterna gav nya förutsättningar för Trotskijs inträde i bolsjevikpartiet sommaren 1917.

Därmed lades grunden för en nära relation genom oktoberrevolutionens och det följande inbördeskrigets krisfyllda upp- och nedgångar.

Oktoberrevolutionen var inte, som högerens propaganda påstår, någon minoritetsbaserad "kupp" för ondskefulla "doktriner" om en proletär diktatur, baserad på "krigskommunism" med "röd terror", parti- och fraktionsförbud.

"I tiotusental strömmade det arbetande folket ut... Det röda Petrograd var i fara!...mot Moskovskijporten, män, kvinnor och barn med gevär, hackor, spadar, taggtrådsrullar och patronbälten över arbetskläderna... Ett sådant väldigt spontant gensvar från en stadsbefolkning hade aldrig skådats", citeras den amerikanske journalisten John Reed ur *Tio dagar som skakade världen*.

Att förutsättningarna var övermogna visades också av tilltagande massdeserteringar från fronterna efter tre års förödande världskrig och en mäktig rörelse av jordockupationer av det väldiga landets bönder. Upproret hade ett överväldigande stöd sedan den aldrig valda provisoriska regeringen svikit alla arbetarnas, soldaternas och böndernas krav på bröd, jord och slut på Rysslands deltagande i världskriget.

I valet till den andra allryska sovjetkongress som tog över makten hade 20 miljoner arbetare, soldater och bönder deltagit och gett majoriteten till bolsjevikerna, som också stöddes av socialrevolutionärernas vänster.

Broué citerar också Victor Serge, en före detta anarkist, om det verkliga läget direkt efter maktövertagandet, där sovjetkongressens stöd och dekretet om fred och jord åt bönderna

räckte långt för att närmast spontant sprida revolutionen som en löpeld över hela det väldiga landet:

”I Ryssland och utomlands talades bara om Lenins och Trotskijs diktatur. Det var fullständigt fel. Centralkommittén, sovjeterna och de lokala kommittéerna överlade fritt och passionerat i alla frågor och våldsamma meningsskiljaktigheter uppstod ofta. Alla beslut underställdes partimöten, sovjeter, kongresser och ledande organ. Så fungerade – med alltför mycket debatt stundom – en livlig demokrati, där för övrigt de socialistiska motståndarna inte nekades några rättigheter.”

Broués beskrivning av den första tidens demokratiska sovjetmakt och tolerans mot kontrarevolutionen är dessvärre ytterst kortfattad, vilket är desto mer förvånande som den har förtigits av såväl borgerliga som stalinistiska historiker.

Man får gå till Victor Serges lysande *L'An I de la révolution russe*¹ [År ett av den ryska revolutionen] för att hitta en detaljerad redovisning av den vita terrorn, som först praktiserades av de vita officerare som förskansat sig i Kreml. Trots de massakrer som dessa gjorde sig skyldiga till frigavs de utan bestraffning. Officerarna fick till och med behålla sina handeldvapen!

Broué, som ägnar stort utrymme åt motsättningarna i bolsjevikpartiets ledning under de fredsförhandlingar med Tyskland i Brest Litovsk som leddes av Trotskij, missar dessvärre helt det samtidiga första gruvliga blodbadet efter oktoberrevolutionen. En bataljon svenska frivilliga och rikssvenska officerare på ledande befattningar i Mannerheims vita armé skulle bli först med att tillsammans med finska skyddskårer och tyska trupper introducera en massterror på de besegrade arbetarna i det finska inbördeskriget.

Victor Serge hävdar att cirka 100 000 arbetare, en fjärdedel av hela den finska arbetarklassen, antingen dödades eller sattes i koncentrationsläger.

Imperialismens invasion av Ryssland på sommaren 1918 tycktes knäcka revolutionen genom att trycka tillbaka den till storhertigdömet Moskva. Så skapade den vita terrorn sin röda motsvarighet.

Trotskij, som tackat nej till Lenins erbjudande om att bli regeringschef, skulle efter mellan-spelet i Brest Litovsk bli den som byggde upp Röda armén. Från sitt berömda bepansrade tåg organiserade han de första röda gardena till en armé, som till ett ohyggligt högt pris skulle gå segerrik genom ett treårigt blodbad, utan ”vita handskar och ett bonat golv” i kamp mot kontrarevolutionära generaler stödda av 21 utländska arméer.

Den repression som steg för steg infördes handlade om att värja sig mot kontrarevolutionens arméer och politiska attentat och helt enkelt överleva till dess att revolutionen spreds till Tyskland och andra utvecklade länder. Det handlade också om att försvara ”krigskommunismens” tvångsrekvisitioner av livsmedel för att försörja en armé som till slut uppgick till fem miljoner samt en svältande stadsbefolkning. Detta i en tid där fronterna böljade fram och tillbaka, arbetarklassen hade skingrats och i hög grad tvingats överge städerna, sovjeternas interna liv upphört, industrierna lagts för fåfot, pengar blivit värdelösa och de bästa revolutionärerna dött som flugor vid fronterna.

Faktum är att Trotskij enligt Broué var den förste att väcka frågan om att ersätta krigskommunismens tvångsrekvisitioner med en naturaskatt och temporära eftergifter till marknaden. Då han inte fick gehör för detta föreslog han i stället att den friställda armén i slutskedet av inbördeskriget istället för att avmobiliseras till arbetslöshet skulle användas som militära arbetsbri-

¹ Finns i engelsk översättning: *Year One of the Russian Revolution*, London: Allen Lane (1972).

gader i återuppbyggnadsarbetet. Hans förslag om att till och med beordra facken att ta ledningen över ekonomin och planera den återuppbyggnad och industriella utveckling, som han ansåg var nödvändig för att kompensera bristen på ett ekonomiskt centrum, ledde dock till en stark motreaktion. Bolsjevikpartiet tog initiativ till en offentlig debatt med omröstningar i hela landet. Trotskij skulle senare medge att Lenin, som klart vann debatten vid årsskiftet 1920/1921, haft rätt i att facken måste stå oberoende från den stat som ”dels inte är en arbetarstat, utan en arbetar- och bondestat, och dels är en arbetarstat med en byråkratisk förvrängning”.

Den belgiske trotskisten Ernest Mandel var i sin recension av Broués bok 1988 skarpt kritisk till att denne inte läxar upp Lenin och Trotskij för att de inte redan efter inbördeskrigets slut 1921 började riva upp de i stället skärpta parti- och fraktionsförbuden och ta steg mot att återupprätta sovjetdemokratien.

Det mesta tyder dock på att detta redan då skulle ha skapat oförutsebara konsekvenser i ett läge där arbetarklassen enormt försvagats och skingrats under inbördeskriget och inga lokala sovjeter kunde fungera normalt innan ekonomin och det sociala livet hunnit återhämta sig.

Som Trotskij långt efteråt skulle förklara i pamfletten [Stalinism och Bolsjevism](#) följde förbudet av andra partier inte någon bolsjevikisk ”teori” utan nödvändigheten av att försvara revolutionen i ett förött och utblottat land, omringat av fiender på alla håll. ”För bolsjevikerna stod det från början klart att denna åtgärd, som senare kompletterades med ett förbud mot fraktioner inom det styrande partiet, betydde en oerhörd fara”. Och vidare: ”Om revolutionen segrat, om än bara i Tyskland, hade behovet att förbjuda andra partier omedelbart fallit bort. Det är otvivelaktigt att dominansen av ett enda parti tjänade som den juridiska utgångspunkten för Stalins totalitära system. Men orsaken var varken bolsjevismen eller partiförbudet som en temporär åtgärd, utan proletariats nederlag i Europa och Asien”.

Det stod 1921 klart att revolutionen i Väst skulle dröja och den ryska revolutionen skulle riskera att stå isolerad under en längre period än man räknat med. Ändå var det de avbrutna revolutioner som fällde Centraleuropas kejsarvälden och inspirerats av den ryska revolutionen som gav Röda armén segern, med sovjeter i både Sofia, Budapest, Wien och Berlin, revolutionära konvulsioner även bland de allierades trupper och ett definitivt slut på första världskrigets blodbad.

Lenin och Trotskij, som snabbt reparerade sina relationer efter debatten om de ryska fackföreningarna, tog strax därpå en gemensam strid inför Kominterns tredje kongress mot den ultravänsterlinje som med rena provokationer försökt trigga en ny tysk revolution i mars 1921. Det var bakgrunden till Lenins bok *Radikalismen, kommunismens barnsjukdom* och slutsatserna i Trotskij's fördjupade analys av taktiken i förhållande till socialdemokratien i hans klassiska [Rapport om den världsekonomiska krisen och Kommunistiska internationalens nya uppgifter](#).

Dessa slog fast att kommunisterna måste tillämpa en enhetsfrontspolitik för att erövra en majoritet inom arbetarklassen bakom övergångsparoller som kamp för en ”arbetarregering”.

Inte bara Trotskij utan även Lenin från 1922 och mot slutet av sitt liv blev alltmer alarmerad över hur de ryska kommunisterna blivit fångar i ”det väldiga och svällande byråkratiska maskineriet”. ”Vem leder vem?” frågade Lenin om och om igen. I flera frågor, som det föreslagna avskaffandet av monopolet på utrikeshandeln och Stalins brutala undertryckande av Georgiens självständighet bakom ryggen på centralkommittén, sökte han ett block med Trotskij, och anslöt sig till dennes idé om en förstärkt statsplanering av ekonomin.

”Jag förklarar ett krig på liv och död mot den storryska chauvinismen”, förklarade Lenin i en not till politbyrån.

Broué bevisar utom allt tvivel Trotskijs uppgifter att Lenins tillägg till sitt testamente om att Stalin borde avsättas som generalsekreterare inte var en tillfällig reaktion, utan att han verkligen strax innan sin död planerade en offentlig strid. Trotskij var efteråt i [Mitt liv](#) 1928 övertygad om att de båda skulle ha kunnat vinna en öppen strid 1922-23 mot den fraktion av de han kallade ”nationalistiska socialistiska tjänstemän, de som hade bemäktigat sig apparaten, de orättmätiga arvtagarna till oktober, bolsjevismens epigoner”.

Broués biografi står huvudet högre än Isaac Deutschers framförallt om turerna i Trotskijs långa strid mot stalinismen. Alltifrån vänsteroppositionen 1923-25 till den förenade oppositionen med Zinovjev och Kamenev 1925-1928 och de trevande försöken att skapa ett nytt block mot Stalin i början av 1930-talets terrorvälde.

Möjligheten att Trotskij skulle axla Lenins roll i ledningen för Sovjetunionen fick till en början gamla meningsmotståndare som Zinovjev och Kamenev att liera sig med Stalin och bilda ett blockerande triumvirat (trojka) tillsammans med denne.

Trots att stridsfrågorna med undantag för den georgiska frågan och den snabba byråkratiseringen ännu var relativt vaga och Lenins hälsotillstånd oklart har Deutscher och andra efterkloka recensenter skarpt kritiserat att Trotskij på den tolfte partikongressen våren 1923 valde att i stort sett ännu ligga lågt och bida sin tid, liksom att avstå från att offentligt publicera Lenins testamente. Till detta kom att Trotskij efter en uppgörelse med Kamenev tillåtits presentera den ekonomiska rapporten till kongressen, i den fråga som han för tillfället ansåg vara allra viktigast om än inte lika kontroversiell ännu, och som snart skulle bli en central del av vänsteroppositionens program. Genom att argumentera för en planerad förstärkning av industrin och därmed den arbetarklass som skulle kunna bära upp den framtida sovjetdemokratin, hoppades Trotskij vinna mer tid för revolutionen genom att matcha privatkapitalets tillväxt med höjd produktivitet och sänkta priser på industrivaror.

Med all säkerhet ville han också invänta den nya möjligheten för den tyska revolutionen sedan franska och belgiska trupper i januari 1923 ockuperat Ruhrområdet och framkallat en svår kris med en galopperande inflation.

Men det massivt förstärkta tyska kommunistpartiet, i närvaro av Kominterns rådgivare, missade det solklara tillfället att ta makten i oktober 1923. Detta blev droppen som fick allt att explodera och gjorde en öppen strid nödvändig. ”Bort med all passiv lydnad som blint följer ledningen, all slags opersonlighet, alla former av kryperi och karriärism ur partiet” skrev Trotskij i en appell till ungdomen, väl medveten om att han sannolikt inte skulle få majoriteten av de ledande kadren med sig.

Det lösa tendens som kom att kallas ”1923 års opposition” inleddes med Trotskijs skrift [Den nya kursen](#). Ännu relativt försiktigt och utan att ännu kräva partimonopolets avskaffande talade han ändå i klartext om den ”alltför snabba ökningen av partifunktionärerna” som skapat nya sociala skikt med egna intressen och en ”byråkratisk fraktion” i toppen med en ”korporativ klassanda”. Något som ytterst måste brytas med världsrevolutionens frammarsch och den ekonomiska utvecklingen. Ännu mer upprörda känslor framkallade hans skrift [Lärdomar av Oktober](#) som jämförde erfarenheterna från oktoberrevolutionerna i Ryssland 1917 och i Tyskland 1923.

Det stöd han fick ledde efter Lenins död till en ursinnig isoleringskampanj mot ”trotskismen” från triumviratet. De gjorde allt för att påminna om Trotskijs meningsskillnader med Lenin före 1917, vid fredsförhandlingarna i Brest-Litovsk och debatten om fackföreningarna, hans påstådda ”underskattning av bönderna” o s v.

Samtidigt genomfördes ett så kallat ”Leninuppåd” för att stärka ledningens grepp genom att rekrytera 200 000 nya och oerfarna medlemmar i partiet, medan studenter och arbetare som

stödde oppositionen uteslöts, degraderades eller förflyttades. Komintern ”bolsjeviserades” vidare under Zinovjevs ledning med en utrensning av ledare inom t ex de polska, tyska och franska partierna.

Det handlade för Trotskij del åtminstone inte på kort sikt om en strid för makten, utan om att utbilda och skola en ny generation. ”En överväldigande majoritet av arbetarklassen är trotskister, vilket ådagaläggs av den storartade uppslutningen var än Trotskij visar sig. Men allt detta leder till 100 procents majoritet för centralkommittén på kongressen”, beskrev den franske kommunisten Boris Souvarine läget i juni 1924.

Trotskij's degradering och avgång som krigskommissarie gav honom samtidigt ett paradoxalt stort utrymme för en lysande publicistisk verksamhet om allt från en kritik av ”proletär kultur” till artiklar om familjernas, liksom kvinnans, ungdomens och vardagslivets problem och om vetenskap.

Men, som Broué visar började även Zinovjev och Kamenev snart oroa sig över att NEP i kombination med världsrevolutionens försening skulle kunna leda till ett återinförande av kapitalismen baserad på kulakerna, de 3-4 procent mest välbärgade bönderna.

Liksom för Trotskij var Stalins nya tal om ”socialismen i ett land” för Zinovjev och Kamenev en fullständigt omarxistisk paroll, som den styrande byråkratin försökte utnyttja i en tid av trötthet och känsla av isolering.

Zinovjev och Kamenev erkände den roll de haft i att smutskasta ”trotskismen”. Detta möjliggjorde ”den förenade oppositionens” tendensdeklaration. Denna deklaration, som snart fick spioneriet och fraktionsanklagelserna att gå på högvarv, stöddes av exakt hälften av de överlevande centralkommittéledamöterna från 1918-1920. Den politiska kritiken riktades mot den byråkratiska deformationen och mot centralkommitténs politik av sänkta reallöner, bromsad industrialisering och eftergifter till de rika bönderna inom Sovjetryssland. Man varnade också för opportunisten i utrikespolitiken som till exempel stödet för det Anglo-ryska fackliga rådet trots den engelska fackledningens svek av generalstrejken 1926.

Den förenade oppositionen stöddes enligt Broués uppskattningar inför den femtonde partikongressen av cirka 8 000 partimedlemmar jämfört med de 20 000 som aktivt stödde partiledningen, av dess grå massa på 750 000 medlemmar.

Efter att ha malts ned av hot, utrensningar och egna eftergifter om fraktionsarbetet, blossade kampen åter upp 1927 som en följd av stalinisternas katastrofala råd till kommunisterna i den kinesiska revolutionen. Vidare insisterade oppositionen på att den ryska industrialiseringen måste påskyndas och de små och medelstora bönderna stödjars genom frivilliga kollektivjordbruk och jordbruksmaskiner, betalda med en beskattning av kulakerna och fördelaktiga krediter.

Broué skildrar de dramatiska turer med hemliga möten, ”smytjki”, och offentliga demonstrationer som föregick uteslutningen av Zinovjev och Trotskij den 14 november 1927 exakt tio år efter Oktoberrevolutionen. Vidare beskrivs den förenade oppositionens splittring och tumultet i samband med Trotskij's deportation till Alma Ata den 16 januari, då en samling av 10 000 anhängare vid järnvägsstationen fick säkerhetstjänsten GPU att skjuta upp avresan i 48 timmar.

Kamenevs och Zinovjevs kapitulation innebar ett svårt bakslag, men den av Trotskij ledda Vänsteroppositionen skulle nu dominera i motståndet med ett tydligare budskap.

En imponerande kontakt- och kurirverksamhet utvecklades också. Enligt en beräkning upprätthölls förbindelser med 108 ”kolonier” som bland annat befolkades av cirka 8 000 deporterade till Sibirien och Centralasien under år 1928.

På bara sju månader mellan april och oktober 1928 skickade Trotskij med hjälp av sin då 22-årige son Leon "Ljova" Sedov, som skulle bli hans viktigaste medarbetare, 800 brev samtidigt som de tog emot 1 000 brev och 550 telegram från sina anhängare av den nya "bolsjevik-leninistiska fraktionen", förutom publiceringen av en oppositionsbulletin. Viktiga arbeten från denna tid är Trotskijs [Tredje internationalen efter Lenin](#) med *Kritik av programförslaget* till Kominterns sjätte kongress, som amerikanen James P Cannon och kanadensaren Maurice Spector kom över och som ledde till Vänsteroppositionens bildande även i USA och därefter i flera länder.

Oppositionen gjorde också så betydande framsteg bland unga och arbetare att Stalin snart beslutade att deportera Trotskij utomlands, vilket i början av 1929 förde honom till ön Prinkipo (Büyükkada) i Turkiet.

Samtidigt pågick en djup försörjningskris och en hamstringskampanj bland bönderna, vilket skulle driva Stalins center till en brytning med Bucharins högerfalang.

Detta inledde 1930-talets tvångskollektivisering "till sista kycklingen" och industriella femårsplaner för att bygga upp en tung industri. Detta dramatiska lappkast liknade närmast en lika fruktansvärd som extrem karikatyr av Vänsteroppositionens ekonomiska program. Internationellt ledde det till en huvudlös definition av socialdemokratin som socialfascister.

Den bidrog samtidigt till en kapitulation från vissa av de oppositionella som likt Radek och Preobrazjenskij sett Bucharins, Rykovs och Tomskijs höger som ett större hot än Stalin.

Broué beskriver den teoretiska brevväxlingen mellan Rakovskij och Trotskij om parallellerna till den franska revolutionens "termidor", som Trotskij i mitten av 1930-talet skulle utveckla till en mer fullständig analys av den stalinistiska reaktionens karaktär i sitt viktigaste mästerverk om stalinismens karaktär, [Den förrådade revolutionen](#).

Liksom den franska termidorepokens reaktion från Robespierre till Napoleon hade ägt rum utan att det gamla jordägarväldet hade återupprättats hade den stalinistiska regimens termidor, som han menade inleddes 1924, gett makten till den byråkratiska apparat som betraktade staten som sin privategendom – utan att ännu ha förändrat den deformerade arbetarstatens ekonomiska och sociala grunder. Ett återupprättande av arbetardemokratin skulle kräva en ny politisk revolution, om än inte en social, liksom revolutionens internationella spridning.

Broués mest uppseendeväckande "nya" material jämfört med vad Trotskij själv kunde publicera av säkerhetsskäl och Deutscher haft tillgång till handlar om de relationer som hans son Lev Sedov upprättade med de oppositionella inom Sovjetunionen. De hade åter trots den extrema repressionen börjat aktiveras 1931 som en konsekvens av de fruktansvärda följderna av Stalins politik – vilket bland annat innebar "absolut armod i maskala" bland arbetarna och sju miljoner bönders död, sedan de först skurit halsen av sin boskap.

Återigen var det Christian Rakovskij, en av Trotskijs vid sidan av Sedov mest pålitliga medkämpar, som aldrig skulle vika sig för stalinismens bödlar som först dokumenterade den groteska sociala katastrof som pågick bakom de imponerande tillväxtsiffror som snart redovisades.

En stor del av de "omedgörliga" deporterade som på ett år ökade i antal från 700 till 7 000 i november 1930 var fortfarande, och i ökad grad, aktiva.

Enligt en rapport tillkom tusentals nya arbetare som inte tidigare tillhört oppositionen, då varje omvälvning skapar "nya trotskister eller halvtrotskister", även av tidigare stalinister som de f d ungtkommunistiska ledarna Sten-Lominadzes hemliga fraktion.

Enligt Broué beskrev även Zinovjev 1932 sin brytning med Trotskij och Vänsteroppositionen 1927 som sitt livs värsta misstag, värre än oppositionen mot Lenin i oktober 1917. Det var i en tid då Sedov rapporterade om att utmattningen hade börjat övergå i desperat motstånd, i form av allt fler strejker, arbetaruppror i Ivanovo-Voznesensk och mindre inbördeskrig i Kaukasus och Kuban.

En nyckelroll i den omgruppering som Broué beskriver spelades av Smirnov och andra ”trotskistiska ex-kapitulanter”, som enligt Sedov betraktade sin tidigare kapitulation som enbart taktisk och stod i kontakt med både före detta oppositionella som Preobrazjenskij och nya hemliga oppositionsgrupper från flera håll. Det talades om ett nytt antistalinistiskt ”block” som bildats i juni 1932 med både de trotskistiska ex-kapitulanterna, en grupp f d medlemmar av arbetaroppositionen som Sjljapnikov och ”zinovjitera”, som enligt Broué vid den tiden såg det som möjligt att avsätta Stalin som generalsekreterare. Även ”högerinriktade”, som Rjutin-Slepkov-gruppen som hade vägrat kapitulera tillsammans med Bucharin och breddat sitt program till krav på arbetardemokrati sökte samarbete.

Enligt Trotskij var det dock mest fråga om ett informationsutbyte, med ömsesidig rätt att kritisera, och inte om en sammanslagning.

Även om GPU snabbt avslöjade Rjutin-Slepkovs kontakter med Zinovjev och Kamenev, som åter utslöts och deporterades, och dömde Smirnov till tio års fängelse, läckte ingen information ut om ”blocket” och Sedovs kanaler förrän i samband med den nya vågen av arresteringar efter mordet på Leningrads partichef Kirov 1934.

Avslöjandet av 1932 års block blev enligt Broué huvudskälet till den första Mokvarättegången mot 16 oppositionella, där Zinovjev och Kamenev dömdes till döden som ”moraliskt medskyldiga till mordet på Kirov” utan att man ens påstod att de hade något med det att göra.

Enligt Broués uppfattning ska Mosvarättegångarna – snarare än som meningslösa och kallblodiga brott – ses som Stalins desperata försök att krossa ett hotande motstånd genom de brutalaste politiska slag.

Broués bok visar också hur Trotskij under sin exil och flykt alltifrån Turkiet till Frankrike, Norge och till sist Mexiko, snabbt utmanade stalinisterna även i den internationella politiken. Alltifrån de opportunistiska misstagen i Tyskland 1923, i den engelska generalstrejken 1926 och i Kina med kulmen i revolutionen 1927-28, till deras katastrofala vägran att söka en enhetsfront med socialdemokraterna mot Hitler i Tyskland och deras nya opportunism där den spanska revolutionen såldes ut för en folkfrontspolitik som syftade till fåfänga försök att uppnå en allians med England och Frankrike mot Hitler-Tyskland.

”Förmodligen är det Trotskijs analys av nazismen och det världsläge som uppstod efter dess seger i Tyskland som har givit honom ett profetiskt rykte” skriver Broué. Att ”Europas mäktigaste proletariat, mätt utifrån dess plats i produktionen, dess sociala vikt och styrkan hos dess organisationer inte gjort det minsta motstånd mot Hitlers maktövertagande”, var för Trotskij stalinismens ”4 augusti”, d v s dess motsvarighet till socialdemokratins svek detta datum 1914 vid första världskrigets början.

I än högre grad än de tidigare nederlagen i Tyskland 1923 och Kina 1927 och det senare i Spanien 1937 innebar nederlaget i Tyskland 1933 ett svårt moraliskt bakslag även för den antistalinistiska oppositionen och arbetarklassens självmedvetande. Paradoxalt nog stärktes den byråkrati som var ytterst ansvarig inför de Moskvarättegångar som skulle bli början på dess ensidiga inbördeskrig mot hela den revolutionära generation som hade genomfört Oktoberrevolutionen.

Att inga lärdomar heller drogs av den tyska katastrofen blev för Trotskij det slutgiltiga beviset på Kominterns död och behovet av att bygga en ny, fjärde international.

Broués biografi låter oss också följa en hel del av de frenetiska och taktiska ansträngningarna för att med en bibehållen fasthet i politiken men flexibilitet i taktiken kunna vända de små och relativt isolerade trotskistiska grupperna till arbetarklassen.

Målet var att i likhet med Zimmerwald, berikat av den linje som manifesterats av Kominterns fyra första kongresser och vänsteroppositionens erfarenheter, kunna mana till en ny international med förmåga att vägleda de revolutioner som skulle följa på det andra världskrig som Trotskij var övertygad om skulle följa efter Hitlers seger.

Säkert är det att många tillfällen har missats sedan dess, men att uppgiften i grunden är densamma.

Som Lenin gång på gång anmärkte var det första revolutionära genombrottet i ett underutvecklat land som Ryssland ”enklare”, men att bygga socialismen svårare, ja omöjligt om den på sikt isoleras, medan uppgiften att åstadkomma genombrottet är ”svårare” i de utvecklade länderna, men att sedan bygga socialismen bli ”enklare”. Och så snart ett sådant genombrott kommit skulle andra exempel överglänsa den ryska revolutionens traumatiska historia.

Våra sätt att förstå och lära av den revolutionära marxismens erfarenheter måste utgå från en dialektisk metod och insikten om att vi idag har en helt annan historisk situation, där till exempel termen ”proletariatets diktatur” har besudlats av stalinismen och inte längre är gångbar efter 90 år av borgerligt parlamentarisk demokrati – som själv blev en realitet först som en konsekvens av de ryska och tyska revolutionerna. Ändå kvarstår uppgiften att bryta finanskapitalismens makt, som idag åter begränsar och tränger tillbaka alla demokratiska rättigheter, dikterar en slakt på välfärden och hotar oss med växande miljökatastrofer. I länder som Tunisien, Egypten eller Grekland står revolutionen åter på dagordningen.

Vad vi än idag kan inspireras av är den deltagande sovjetdemokratins exempel från Oktoberrevolutionens första tid, som manade arbetarna överallt att resa sig mot sina blodsbesudlade kapitalistiska regeringar, där det ingenstans rådde någon demokrati eller social välfärd.

Vi kan med Rosa Luxemburgs ord strax innan hon själv skulle mördas, och trots att vi delar hennes olust över våldet i det ryska inbördeskriget och inte ville se detta som ett exempel för framtiden, säga: ”Vadhelst ett parti i en historisk timma kan samla av mod, energi, revolutionär framsynthet och konsekvens – alla dessa saker har Lenin, Trotskij och deras kamrater uppnått i överflöd. All den revolutionära heder och förmåga till handling som socialdemokratin i väst saknar fanns företrädd hos bolsjevikerna. Oktoberresningen räddade inte bara i praktiken den ryska revolutionen, den räddade också den internationella socialismens heder.”

Detsamma kan upprepas om Trotskijs långa kamp för en väg tillbaka till den förlorade arbetardemokratin i de stalinistiska staterna, liksom hans analyser av imperialismen och fascismen och kampen för en ny international och att åter knyta ihop den revolutionära marxismens röda tråd.

Lästips: Mer om Broués Trotskij-biografi

[Håkan Blomqvist: Trotskij – trots allt](#)

[Martin Fahlgren: Historisk pyttipanna](#) (om en recension i SvD)

[François Furet: Trotskijs storhet](#) (känd fransk historiker om Trotskij-biografen)

[Anders Hagström: Pierre Broués Trotskijbiografi rätar ut frågetecken](#)

[Per-Olof Mattsson: Trotskij äntligen som människa – inte profet](#)